

**Terytorium i peryferia cielesności
Ciało w dyskursie filozoficznym**

Terytorium i peryferia cielesności Ciało w dyskursie filozoficznym

pod redakcją
Andrzeja Kiepasa i Elżbiety Struzik

Uniwersytet Śląski

SUDIO₂₉

Katowice 2010

Recenzenci:
prof. zw. dr hab. Andrzej L. Zachariasz
ks. prof. UKSW dr hab. Ryszard Moń

Publikacja sfinansowana ze środków Uniwersytetu Śląskiego

© 2010 by Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-926022-4-8

Wydawca:
Studio 29 Michał Motłoch
michal@studio29.pl

Projekt okładki:
Michał Motłoch

Korekta:
Olga Nowak

Skład, łamanie i druk:
www.STUDIO-NOA.pl

Wydanie I, nakład 300+50 egz.
Ark. druk. 40,2. Ark. wyd. 37,0.

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp 9

Cielesność jako przedmiot refleksji filozoficznej – tradycja a współczesność

KRZYSZTOF WIECZOREK Granice cielesności	21
JANINA GAJDA-KRYNICKA Ciało i cielesność w filozofii starożytnej	40
JÓZEF BAŃKA O hipostatycznym charakterze cielesności	52
KAREL ŠEBELA Ciało jako zasada indywidualności u Arystotelesa	61
ALEKSANDER R. BAŃKA „Noc zmysłów” w antropologii Jana od Krzyża	67
JERZY KOPANIA Cielesność jako składnik konstytutywny osoby. Ujęcie Kartezjańskie	80
GRZEGORZ MITROWSKI Kartezjańska teoria ciała	90
TOMASZ KUBALICA Heinrich Rickert wobec problemu dualizmu duszy i ciała	95
ANDRZEJ KIEPAS Status cielesności w koncepcji Helmutha Plessnera – przykład śmiechu i płaczu	106

Ciało w przestrzeniach fenomenologii – od doznaniowości do intersubiektywności

PIOTR ŁACIAK Ciało a redukcja w ujęciu Edmunda Husserla	121
--	-----

MAREK KORNECKI Fenomenologiczny spór o transcendentale ciało (Husserl, Patočka, Henry)	136
JAN ZOUHAR O pojęciu cielesności u Jana Patočki	149
ANDREA JAVORSKA World, bodiness and movement of existence In Phenomenology of Jan Patočka	152
DARIUSZ BĘBEN Cielesność jako moment rzeczywistości w ontologii Hedwig Conrad-Martius	159

Terytorium bycia a granice cielesności

MAREK MACIEJCZAK Doświadczenie ciała własnego	169
MARCIN FURMAN Maurice'a Merleau-Ponty'ego koncepcja cielesnego doświadczenia świata i jej konsekwencje	179
ANNA MUSIOŁ Cielesność a problem poznania apriorycznego w ujęciu Maxa Schelera i Maurice'a Merleau-Ponty'ego	186
TOMASZ ZAŁUSKI <i>Partes extra partes</i> . Jean-Luc Nancy i ontologia ciała	197
DAMIAN MICHAŁOWSKI Ciało jako to, co inne, na drodze poszukiwania sobości w filozofii Paula Ricoeura	209
ELŻBIETA STRUZIŁ Husserlowskie inspiracje francuskiej fenomenologii ciała	219

Cielesność w refleksji polskiej fenomenologii

CZESŁAW KARWOT Ontologiczna koncepcja cielesności w ujęciu Romana Ingardena a realistyczna koncepcja cielesności w ujęciu Mieczysława Alberta Krąpca (analiza porównawcza)	245
AGNIESZKA WESOŁOWSKA Koncepcja „ja” somatycznego w ujęciu Tischnera	258
JAROSŁAW LEGIĘC Tischnerowska filozofia cielesności człowieka	268

Afirmacja cielesności – ciało i transcendencja

KRZYSZTOF BOCHENEK Jana Pawła II afirmacja ludzkiej cielesności	277
--	-----

MAGDALENA MRUSZCZYK Ciało i cielesność w antropologii adekwatnej Karola Wojtyły	288
JOANNA FEMIAK Ciało i doświadczenie wewnętrzne – źródło wrażliwości moralnej, fundament edukacji	299
ANNA KAWALEC Gest psychologiczny, czyli kilka uwag o autoteleologii człowieka w rzeczywistości teatralnej	312

Ciało we współczesnym dyskursie moralnym

ZDZISŁAWA PIĄTEK Czy manipulacje genetyczne stanowią kontynuację mitu Frankensteinów?	327
STEFAN KONSTANČZAK Ciało ludzkie jako system – filozofowie o konsekwencjach ingerencji w strukturę biologiczną człowieka	344
HELENA CIAŻELA Współczesna etyka wobec wyzwań eugeniki liberalnej	355
MARIA NOWACKA Medyczna weryfikacja Husserla rozumienia cielesności	367
DANUTA ŚLĘCZEK-CZAKON Traktowanie ciał zmarłych	378
MAREK OLEJNICZAK Człowiek jako przedmiot użycia. Bioetyczne problemy ingerencji w życie prenatalne człowieka	392
JOANNA SMAKULSKA Stanowisko Bogusława Wolniewicza w kwestii aborcji	404
PAWEŁ NIERODKA Cielesność z perspektywy „etyki wstydu”	416

Ponowoczesna przygodność cielesności

MONIKA MICZKA-PAJESTKA Ponowoczesne wymiary cielesności. Wyobrażenia a kult „formy”	431
BOGUMIŁA SZCZEPANIK-KRUSIŃSKA Ponowoczesne przygody ciała. Miłość czy nienawiść?	442
MILA KWAPISZEWSKA-ANTAS Wizerunek współczesnej kobiety jako konsekwencja oddziaływania mediów	453

Feministyczne teorie korporalnego podmiotu a polityka ciała

ALEKSANDRA DERRA Ciało – kobieta – różnica w nomadycznej teorii podmiotu Rosi Braidotti ..	469
BARBARA GRABOWSKA Ciało upolitycznione – feministyczne dyskusje wokół problemu płci w polityce	489
ANETA GAWKOWSKA Podmiot w teorii nowego feminizmu	501

Ambiwalencja ciała w sztuce

ARTUR PASTUSZEK Ciało politycznie obramowane – pomiędzy wzniosłością i wstrętem	513
STEFAN FLOREK Piękno ludzkiego ciała – kognitywistyczna analiza uwarunkowań ocen atrakcyjności fizycznej	525
MAGDALENA WOŁEK Cieleśna nieużyteczność. Uwagi o pewnym kryterium bycia dziełem sztuki	543
AGNIESZKA ISKRA-PACZKOWSKA „Śmierć ciała” w sztuce współczesnej	553
JACEK KUREK Dama z Pokurczem, Grejfruciara i Chaplin. Ciało jako obraz świata w malarstwie Piotra Naliwajki	566

Ciało – tożsamość – kultura

RAFAŁ MICHALSKI Jak się staje ciało – mimetyczne źródła ludzkiej świadomości	583
ANDRZEJ STĘPNIK Pamięć ciała a koncepcje tożsamości osobowej	597
MARIA NIEMCZUK Filozofia kultury jako filozofia ciała rozumianego transcendentalnie	607
ANDREA PREISSOVA KREJČI Zagubieni, którzy żyją poza <i>ordo amoris</i>	614
Noty biograficzne	623
Indeks nazwisk	635

Wstęp

Prezentowany Czytelnikowi tom *Terytorium i peryferia cielesności. Ciało w dyskursie filozoficznym* stanowi uporządkowany merytorycznie zbiór rozpraw, których centralnym zagadnieniem jest problematyka ciała i cielesności człowieka, ujmowana w perspektywie refleksji filozoficznej. Jak sugeruje tytuł tomu, analiza problematyki cielesności dokonuje się zarówno w perspektywie rdzennych dyscyplin filozoficznych, definiujących specyficzne „terytorium” bycia cielesnej podmiotowości, jak i „peryferyjnych” z pozoru dyskursów współczesności, interioryzujących zróżnicowane problemowo obszary kulturowych i społecznych refleksji, opisujących kondycję ludzką. Sugerowane jednak rozróżnienie nie jest radykalne i nie prowadzi do całkowitej separacji zróżnicowanych problemowo obszarów refleksji i ich wartościowania. Wprawdzie samo rozumienie peryferyczności wprowadza już topografię przestrzeni i oddalenie od centrum, generującego główne problemy badawcze, nie pozwala jednak na uznanie zasadniczej odrębności i wykluczania się różnorodnych obszarów refleksji.

Te wzajemne zależności należy raczej postrzegać poprzez pryzmat przenikania centralnych problemów profilujących główne stanowiska filozofii ciała w przestrzenie współczesnych dyskursów, preferujących często interdyscyplinarny charakter analiz. Zależności te cechuje ponadto świadomość wzajemnego przenikania i transgresji, rozumianej jako przekraczanie granic samych dyskursów. Modelujący tę perspektywę proces translukacji, transponujący problematykę ciała z peryferii w centrum teoretycznej refleksji pluralistycznych dyskursów, prowadzi do twórczych interpretacji konfrontujących obecne w tradycji teorii cielesności ze współczesną ich recepcją.

Refleksja nad cielesnym wymiarem egzystencji stanowiła istotny składnik filozoficznej refleksji, obecny zarówno w tradycji filozoficznej, jak i filozofii współczesnej.

Teorie człowieka formułowane u źródeł filozoficznej refleksji w jej głównych nurtach, platońskim i arystotelesowskim, ukształtowały modele cielesności i schematy interpretacyjne modyfikowane metafizyczną teorią bytu. Refleksyjny dialog z tradycją i jej kulturowo zmiennymi formami konceptualizacji ludzkiej cielesności dokonuje się poprzez przewyżczanie zastygłych schematów i kodów cielesności, które z czasem stają się obce i nieadekwatne.

Pogłębienie refleksji następuje wraz z nowożytnym racjonalizmem, który otwiera nową perspektywę analizy problematyki ciała w kontekście głównych założeń filozofii podmiotu. Refleksje w tym zakresie inauguruje Kartezjusz, formułujący dwie teorie cielesności, substancjalną oraz mechanistyczną. Radykalna krytyka kartezjanizmu staje się źródłem twórczej krytyki i inspiracji implikującej nowe pola filozoficznej refleksji, podejmującej kwestie statusu ciała ludzkiego w strukturze podmiotowości. Spory i żywe dyskusje nowożytności wokół kartezjańskiej idei podmiotu, zaowocowały wieloma płodnymi teoriami podmiotowości, wzbogacając refleksję w zakresie filozofii ciała.

Radykalne przekroczenie obecnych w tradycji filozofii teorii cielesności dokonuje się we współczesnej filozofii. Idee fenomenologicznej filozofii Edmunda Husserla otwierają nowe pola badań w zakresie analizy podmiotowości, którym towarzyszy ekspozycja problematyki świadomości, intencjonalności i intersubiektywności. Integralnym komponentem projektu fenomenologii staje się filozofia ciała, analizująca status ciała ludzkiego w procesie konstytucji podmiotowości. Idee fenomenologii Husserla stały się źródłem twórczych inspiracji prowadzących do pogłębienia centralnych zagadnień filozofii ciała, znajdujących realizację w koncepcjach współczesnej antropologii niemieckiej Maxa Schelera, Edith Stein, Helmutha Plessnera, a także Hermana Schmitza czy Gernota Böhmego.

Rewizja fenomenologii i jej twórcza modyfikacja dokonująca się w obszarze francuskiej filozofii prowadzą do sformułowania głównych stanowisk współczesnej filozofii ciała w jej najważniejszych nurtach: egzystencjalnym, fenomenologicznym, hermeneutycznym, a także w filozofii dialogu oraz personalizmie. Teorie cielesności Maurice Merleau-Ponty'ego, Jean-Paul Sartre'a, Emmanuela Lévinasa, Paula Ricoeura, czy Gabriela Marcela wyznaczają główne osie interpretacyjne humanistycznej refleksji waloryzującej cielesność.

Rewalidacja cielesności dokonuje się na wielu obszarach współczesnej humanistyki. Problem ciała i cielesności człowieka jawi się jako nowe terytorium badawcze dla współczesnej psychologii i pedagogiki, akcentujących rolę ciała w projektach tożsamościowych i relacjach interpersonalnych, a także współczesnych teoriach wychowania.

Proces redefinicji cielesności dokonuje się ponadto w obszarze współczesnej socjologii ciała, analizującej status cielesności w procesie konstruowania refleksyjnej jaźni. Na kształtowanie nowych form dyskursu korporealnego silny wpływ wywierają nowe teorie podmiotowości, transformacje sfery kulturowej i społecznej, tendencje ponowoczesnej pluralizacji kultury i idee estetyzacji życia codziennego.

Jednym z podstawowych czynników generujących nowe obszary refleksji nad cielesnym wymiarem egzystencji jest postęp w sferze poznania, generowany rozwojem nauki i techniki.

Dokonujący się obecnie postęp w sferze techniki i nauki intensyfikowany rozwojem zaawansowanych technologii prowadzi do zasadniczych transformacji w sferze ludzkiego poznania. Dialog nauki i techniki generuje nowe dyscypliny badawcze prowadzące do fundamentalnych odkryć w sferze poznania natury życia. Biotechnologia, inżynieria genetyczna i genomika stają się „potężnymi narzędziami” naukowego modelu poznania biologicznych procesów życia. Dynamiczny postęp w dziedzinie badań naukowych, w szczególności w biomedycynie i biotechnologii człowieka, prowadzi do wielu pozytywnych działań w sferze ochrony i jakości życia. Te pozytywne aspekty ujawniają jednak postępujący proces ingerencji w ludzką cielesność, generujący nowe obszary refleksji w dziedzinie bioetyki. Rozważany w tej perspektywie status ciała ludzkiego wzmagą konieczność zdefiniowania etyczno-prawnej ochrony ciała ludzkiego i zdefiniowania etycznych granic ingerencji w naturę ludzką.

Zamieszczone w tomie teksty cechuje różnorodność tematyczna – prezentują zróżnicowane pola teoretycznej refleksji, odwołując się do obecnych w tradycji filozoficznej stanowisk konceptualizujących cielesny wymiar ludzkiej egzystencji, ale także preferują odmienne perspektywy badawcze i właściwe im metody poznania. To zróżnicowanie merytoryczne, które odzwierciedla struktura prezentowanego tomu, wprowadza Czytelnika w centrum problematyki badawczej konfrontującej klasyczne teorie cielesności obecne w tradycji filozoficznej ze współczesną eksplikacją.

Wielość konkretyzacji i różnorodność perspektyw integruje wspólna idea źródłowego odsłonięcia sensu cielesności. Idea ta staje się rdzeniem wszystkich wypowiedzi zamieszczonych w niniejszym tomie, zarówno tych, które w perspektywie tradycji filozoficznej i jej głównych stanowisk prezentują ugruntowane, ale równie inspirujące dla współczesności teorie, jak i tych profilujących format współczesnych dyskursów, akcentujących nowe obszary doświadczenia wpisane w konteksty kulturowych i społecznych idei inter-

pretacyjnych filozofii ciała. Krystalizacja tych obszarów doświadczenia dokonuje się w wielu płaszczyznach: w kontekście rozwoju wiedzy i poznania naukowego, postępu technologicznego oraz procesów transformacji społeczno-kulturowych.

Wspólną intencją formułowanych w tomie wypowiedzi jest również przekonanie, iż zagadnienie ludzkiej cielesności, pomimo wielości zakreślonych perspektyw i teorii twórczo odsłaniających konstytutywne aspekty ucieleśnienia, wciąż pozostaje aktualne i otwarte hermeneutycznie. Filozoficzna eksplikacja tego problemu obejmuje nie tylko krytyczne badanie i objaśnianie znamienych obszarów podmiotowego doświadczenia, ale jej integralnym aspektem pozostaje również sztuka interpretacji, skierowana na odsłanianie ukrytego sensu cielesnego wymiaru egzystencji. Istotą filozoficznych dociekań jest także dialogiczna otwartość niwelująca separację zastygłych w tradycji idei od ich współczesnych recepcji, szczególnie widoczna w podejmowanej problematyce. Prezentowana zatem w tomie różnorodność tematyczna pozwala odsłonić ukryte sensy cielesności wpisane w kodony kultury.

Zakreślone w tomie pola teoretycznej refleksji uporządkowano według kilku kryteriów, uwzględniając zarówno kontekst historyczny teorii i jej chronologię czasową, jak i kontekst systematyczno-problemowy. Przyjęte kryteria profilują główne osie refleksji. Należy jednak podkreślić, iż nie jest to podział stabilny. Różnorodność zarysowanych perspektyw oraz twórcza eksploracja tradycji filozoficznej w konfrontacji ze współczesnością prowadzą w wielu przypadkach do refleksji mającej znamiona syntezy, odsłaniającej graniczne punkty refleksji oraz transfigurację samej kategorii ciała i cielesności.

Uwzględniając heterogeniczny charakter refleksji waloryzującej cielesność, zaproponowano wydzielenie kilku obszarów tematycznych.

Tom otwiera dział *Cielesność jako przedmiot refleksji filozoficznej – tradycja a współczesność* prezentujący źródłowe w dziejach filozofii i kultury europejskiej teorie cielesności. Zawarty w tym pojemnym dziale zbiór rozpraw wprowadza Czytelnika w centrum problematyki badawczej, sygnalizującej jednocześnie procesy transformacji obecne w tradycji i immanentne dyskursom dążenia interpretacyjne eksponujące pytanie o status cielesności. Jednak zawartość merytoryczna tej części nie pretenduje do całościowego i chronologicznie uporządkowanego przeglądu teorii cielesności w kontekście dziejów filozofii. Niemniej jednak prezentowane w tej części rozważania wyrażają reprezentatywny dla danej epoki bądź nurtu sposób konceptualizacji ciała, sygnalizując ponadto, historyczną rolę tych źródłowych w filozofii teorii w procesie kształtowania specyficznych form duchowości, implikują-

cych kulturowe obrazy ciała. Zarysowane w tej części perspektywy sygnalizują sam moment otwarcia problematyki już we wczesnej refleksji filozofii greckiej, definiującej ontyczny status ciała jako ściśle związany z obecną już w pierwotnej fazie formowania refleksji filozoficznej nauką o duszy. Reprezentatywna dla starożytności recepcja ludzkiej cielesności, którą generuje platonizm, arystotelizm i neoplatonizm, zdefiniuje na wiele wieków sposób rozumienia ciała i cielesności człowieka, zarówno w filozofii, jak i kulturze. Modele cielesności i schematy interpretacyjne starożytności, modyfikowane refleksją średniowiecznych metafizycznych teorii bytu, wyznaczają nowe sposoby ujmowania ciała, posiadające również istotne znaczenie w wymiarze współczesnych koncepcji antropologicznych. Krytyczny i zwrotny punkt w refleksji nad naturą ludzkiej cielesności generują teorie nowożytnego racjonalizmu, preferujące podmiotowy charakter analiz. Wpływ na nowy sposób formowania refleksji w tym zakresie ma filozofia Rene Descartesa, integrująca idee nowożytnej nauki, wiedzy w zakresie przyrodoznawstwa i naukowego poznania człowieka. Wraz ze specyfiką filozofii kartezjańskiej rozważającej problem ciała w kontekście relacji do duszy manifestuje się dualna perspektywa rozważania cielesności jako przedmiotu metafizyki oraz jako części przyrody. Teorię ciała budują rozważania wpisane w kontekst analiz podmiotowości, *cogito*, wyznaczające perspektywę dualizmu i problem substancji – *res cogitans* i *res extensa*. Dylematy kartezjanizmu stały się źródłem inspiracji i twórczej krytyki, implikującej nowe pola refleksji podejmującej kwestię statusu ciała w strukturze podmiotowości. Interioryzacja głównych idei interpretacyjnych generuje proces ujęcia cielesności poprzez pryzmat doświadczenia wewnętrznego. Efekt tych wspólnych wysiłków, dążących do odsłonięcia jego subiektywnego wymiaru, prezentują teorie ciała własnego.

Przedstawiane w tym dziale teorie twórczo analizują fenomen cielesności, eksponują kluczowe dla rozwoju tej problematyki punkty krytyczne refleksji i strategie interpretacyjne, akcentują ponadto jej stałą obecność i rozwój poprzez profilowanie filozoficznych dyskusji ujawniających istotne związki ucieleśnionej podmiotowości z obiektywnym światem przyrody. Historyczny rozwój tej problematyki, sygnalizowany w rozprawach, wskazuje, iż fenomen ucieleśnienia, jako istotny komponent filozoficznej refleksji, która interioryzując rezultaty dotychczasowego poznania, dąży do odsłonięcia nowych płaszczyzn sensu w kontekście sporów i unieważnienia. Owa dialektyka pierwotnego ugruntowania cielesnego wymiaru podmiotu osiągnie swe apogeum w wymiarze współczesnej filozofii.

Kolejne dwa działy *Ciało w przestrzeniach fenomenologii – od doznaniowości do intersubiektywności* oraz *Terytorium bycia a granice cielesności* spaja wspólna perspektywa badawcza, profilująca główne tendencje interpretacyjne cielesności w wymiarze filozofii współczesnej. Punktem zwrotnym modelującym współczesną refleksję w tym zakresie jest fenomenologia Edmunda Husserla, fundująca teoretyczne podstawy współczesnej fenomenologii ciała. Opracowany przez Husserla projekt filozofii transcendentalnej koncentruje się na analizie podmiotowych wymiarów ciała i odsłonięciu jego statusu w strukturze podmiotu. Husserlowska filozofia ciała stanowi istotny komponent fenomenologii, posiada także centralne znaczenie w procesie analizy konstytucji podmiotowości, w analizie Ja transcendentalnego i problematyce intersubiektywności. Intencją Husserla jest wskazanie, iż ciało nie może być włączone jedynie w porządek przyrody, lecz współkonstruuje duchowe Ja. Zdefiniowanie ciała jako „punktu zerowego” zorientowania w świecie, a także istotna analiza doświadczenia wczucia i wrażeń kinestetycznych prowadzą do zdefiniowania ciała subiektywnego, transcendentalnego. Fenomenologia Husserla aplikująca w swe struktury ontologię żywej cielesności radykalizuje problem granicy (tego, co własne, i inności, różnicy), sfery czystej doznaniowości i intencjonalności, otwiera także przestrzeń relacji intersubiektywnych.

Husserlowska fenomenologia ciała, uznana za jedną z najważniejszych w filozofii współczesnej, staje się źródłem inspiracji i twórczej krytyki. Rewizja fenomenologii prowadzi do jej radykalnego przekształcenia w projektach fenomenologii francuskiej, transponującej ciało z peryferii w centrum metafizyki, otwierając problem ugruntowania podmiotowości, subiektywności i podmiotowości ciała oraz problem intersubiektywności.

Te szczegółowe zagadnienia uzyskują swą krystalizację w ramach tego działy, prezentując stanowiska Edmunda Husserla, Hedwig Conrad-Martius, Maxa Schelera i Jana Patočki oraz przedstawicieli francuskiej fenomenologii Maurice'a Merleau-Ponty'ego, Jean-Luc Nancy'ego, Michel Henry'ego, Paula Ricoeura oraz Emmanuela Lévinasa. W kontekście sporu o „transcendentalne ciało” formują się stanowiska hermeneutycznych i metafizycznych teorii podmiotu.

W horyzoncie głównych idei i tendencji interpretacyjnych kształtujących profil fenomenologii ciała uzyskuje swój specyficzny kształt polska refleksja antropologiczna. Celem ukazania jej specyfiki wyszczególniono dwa kolejne działy *Cielesność w refleksji polskiej fenomenologii* oraz *Afirmacja cielesności – ciało i transcendencja*. Obecne w polskiej myśli antropologicznej inspi-

cje fenomenologią Husserla prowadzą do sformułowania nowych perspektyw w analizie podmiotowości. Refleksja Romana Ingardena rozważa problem podmiotu w perspektywie ontologii formalnej, preferując monadyczne ujęcie podmiotu. Ontologiczna perspektywa odsłania formalny związek egzystencjalny na poziomie struktury Ja osobowego – dusza [osoba] – ciało. W analizie podmiotu odwołuje się do pojęcia organizmu ludzkiego, definiowanego w kategoriach systemu względnie izolowanego. Analiza doznań wewnętrznych prowadzi do sformułowania idei „solidarności z moim ciałem”, afirmującej fakt pierwotnej jedności strumienia przeżyć i ciała.

Idea „solidarności” znajduje pełne rozwinięcie w filozofii świadomości (egologii) Józefa Tischnera. Rdzeniem konstruowanej teorii wyjaśniającej proces konstytucji podmiotowości staje się Ja somatyczne pełniące podstawową funkcję w procesie „solidaryzacji egotycznej”.

Zawarte w pierwszym dziale prezentacje stanowisk Romana Ingardena i Józefa Tischnera wprowadzają w atmosferę filozoficznych dyskusji, znajdujących dopełnienie w perspektywie tomizmu fenomenologicznego Karola Wojtyły. W tym kontekście zarysowano główne idee filozofii i teologii ciała. Podkreślono szczególną rolę rozważań w zakresie teologii ciała oraz jej twórcze inspiracje.

Następny dział *Ciało we współczesnym dyskursie moralnym* prezentuje cykl rozpraw rozważających status ciała ludzkiego w perspektywie etycznej i bioetycznej. Uznając realny postęp w dziedzinie badań naukowych w zakresie biotechnologii i biomedycyny, podkreślono konieczność zdefiniowania etycznych standardów i regulacji prawnych sfery badań naukowych. Współczesne debaty etyczne, koncentrując się na kluczowych kwestiach dotyczących zakresu ingerencji w ludzką cielesność, formułują etyczno-prawne postulaty ochrony człowieka w dziedzinie biotechnologii i biomedycyny. Zamieszczone w tej części wypowiedzi wpisują się w główny nurt debat bioetycznych, rozważających konsekwencje ingerencji w strukturę biologiczną człowieka. W tej perspektywie rozważono także problem ingerencji w życie prenatalne człowieka, prezentując różne argumentacje oraz problem traktowania ciał zmarłych.

Kolejne działy *Ponowoczesna przygodność cielesności* oraz *Feministyczne teorie korporalnego podmiotu a polityka ciała* refleksję nad cielesnością formułują w kontekstach późnej nowoczesności, sygnalizującej zmiany w sposobie definiowania refleksyjnej jaźni i tożsamości podmiotu. Ponowoczesność profiluje nowe typy dyskursu, eksponujące rolę czynników kulturowych i społecznych w procesie konstruowania jaźni. Integralnym elementem pro-

cesu konstytucji. Ja jest świadomość somatyczna, integrująca sferę różnorodnych doświadczeń, wynikających zarówno z biologicznej konstytucji ciała, jak i kulturowego oraz społecznego procesu normalizowania i normatywizowania cielesnej podmiotowości. Fenomen cielesności rozpatrywany poprzez pryzmat „technologii politycznej ciała”, korporalnych ontologii i binarnych dyskursów władzy-wiedzy odsłania się jako wytwór społecznych i kulturowych praktyk dyscypliny i kontroli.

Nową perspektywę w analizach podmiotowości profiluje współczesna myśl feministyczna.

Prezentowane w perspektywie teorii i praktyki feministycznej koncepcje korporalnej podmiotowości wpisują się w główny nurt debat feministycznych, artykułujących problemy ucieleśnionej podmiotowości, definiowanej w kategoriach płci kulturowej i indywidualnych projektów tożsamościowych, afirmujących kategorię różnicy seksualnej. Koncepcje feminizmu, polemizując z głównymi teoriami współczesnej filozofii (psychoanalizą, fenomenologią, poststrukturalizmem oraz postmodernizmem) i obecną w ich ramach krytyką dualistycznych teorii podmiotu, konstruują teorie podmiotowości refleksywnie waloryzujące cielesność.

Sytuując w centrum rozważań problem tożsamości podmiotu, autorki podejmują próbę eksplikacji złożonych procesów transfiguracji kategorii ciała we współczesnych teoriach podmiotu. Zawarte w tym dziale rozprawy, akcentując polityczny wymiar debat feministycznych, prezentują idee „nowego feminizmu” i nomadyczną teorię podmiotu Rosi Braidotti.

W kolejnej części *Ambiwalencja ciała w sztuce* podjęto próbę ukazania roli ciała ludzkiego w perspektywie współczesnych badań estetycznych. Zamieszczone w pracy analizy integruje wspólne przeświadczenie o prymarnym charakterze doświadczenia estetycznego w perspektywie kształtowania postaw, zarówno wobec piękna ciała ludzkiego, jak i estetycznej formy doświadczenia ucieleśnienia.

Autorzy rezygnując z historycznie ugruntowanych teorii estetycznych, koncentrują się na analizie współczesnych zjawisk estetycznych rewalidujących cielesność, zarówno wskazują na procesy estetyzacji rzeczywistości generujące wartościujący stosunek do ludzkiej cielesności, jak i podejmują refleksję nad anestetyzacją, dostrzegając rolę czynników kulturowych i społecznych, a także kognitywnych.

Tom zamyka dział *Ciało – tożsamość – kultura*. Zawarte w tej części wypowiedzi koncentrują się na odsłonięciu kulturowych warunków procesu konstytucji tożsamości osobowej, afirmującej cielesny charakter egzysten-

cji. Zarysowana wielość perspektyw pozwala spojrzeć na problem tożsamości osobowej poprzez pryzmat teorii kogniwnistycznych, akcentujących rolę pamięci ciała oraz teorii kulturowych eksponujących znaczenie mimetycznych źródeł ludzkiej świadomości.

* * *

Prezentowany Czytelnikowi zróżnicowany tematycznie zbiór rozpraw obrazuje rozwój zainteresowań problematyką ciała i cielesności w obszarze refleksji filozoficznej, akcentuje ponadto zmiany w sposobie konceptualizacji analizowanej problematyki, wpisując się w krąg współczesnych dyskusji rozważających status ciała ludzkiego i cielesności w kontekście zróżnicowanych teoretycznie dyscyplin poznania naukowego i wiedzy humanistycznej.

Proponowana filozoficzna droga refleksji prowadząca do odsłaniania istoty i sensu ludzkiej cielesności w znaczący sposób kształtuje reprezentatywne dla współczesnej humanistyki i kultury obrazy i wizje ludzkiej cielesności. Wskazując filozoficzny fundament, jako istotne źródło wielu współczesnych teorii waloryzujących cielesność, należy także zaznaczyć pewną autonomiczność nowo formułowanych dyscyplin uwzględniających często szerokie spektrum badań i praktyk społecznych, jako istotnego elementu kulturowego i społecznego procesu konstruowania ludzkiej cielesności.

Mamy nadzieję, iż zaprezentowana w tomie wielość perspektyw umożliwi Czytelnikowi wgląd w główne problemy tradycyjnych i współczesnych refleksji w tym zakresie, a także stanie się źródłem twórczej inspiracji prowadzącej do pogłębienia problematyki i jej dalszych badań.

Andrzej Kiepas, Elżbieta Struzik

Podziękowania kierujemy do Pana Piotra Naliwajko za udostępnienie w formie elektronicznej dzieł malarskich na rzecz niniejszej publikacji.

Noty o autorach

Bańka Aleksander R. – doktor filozofii, politolog, adiunkt w Zakładzie Logiki i Metodologii Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Jest autorem książek *Powrócić do źródeł* i *Désiré Merciera ogólna teoria pewności* oraz artykułów naukowych poświęconych filozofii współczesnej, a także filozofii i duchowości chrześcijańskiej.

Bańka Józef – ukończył Wydział Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1962 roku. Słuchał wykładów m.in. K. Wojtyły, S. Swieżawskiego i M. Krapca. Doktoryzował się w 1965 roku na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie również uzyskał habilitację. Został członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN. Przez wiele kadencji był prezesem Oddziału Katowickiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1985 roku, a profesora zwyczajnego – w 1993 roku. W latach 1977–1999 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego, a następnie dziekana Wydziału Nauk Społecznych. Jest samodzielnym, niezależnym i oryginalnym myślicielem, twórcą wszechstronnie opracowanego systemu filozoficznego, którego rdzeń wyznaczają: reentywizm (teoria czasu), eutyfronika (filozofia cywilizacji) i etyka prostomyślności. Poglądy swoje wyłożył w ponad 400 pracach naukowych, w tym 70 samodzielnych książkach autorskich, wydanych w języku polskim i angielskim.

Bęben Dariusz – doktor, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Nowożytnej i Współczesnej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Przede wszystkim interesuje się filozofią czeską i słowacką, ruchem fenomenologicznym (Edmund Husserl i jego szkoła), filozofią literatury. Został wiceprezesem Stowarzyszenia Fenomenologicznego im. Jana Patočki. Jest współredaktorem pracy *Horyzonty fenomenologii* (Toruń 2007). Jego artykuły ukazały się m.in. w „Przeglądzie Filozoficznym”, „Ruchu Filozoficznym” oraz „Fenomenologii”.

Bochenek Krzysztof – doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego. Pracuje tamże w Międzywydziałowym Instytucie Filozofii. Obszar jego zainteresowań naukowych obejmuje polską filozofię średniowieczną, szczególnie z za-

kresu antropologii. Interesuje się również szeroko rozumianą filozofią człowieka, filozofią wychowania, filozofią społeczną oraz zagadnieniami z zakresu historii.

Ciążela Helena – doktor habilitowany, profesor Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, filozof, etyk, kierownik Zakładu Etyki. W swoich badaniach koncentruje się na zagadnieniach etyki praktycznej, pojawiających się w kontekście rozwoju cywilizacji współczesnej i problemów globalnych. Wiodącym nurtem jej rozważań jest etyka odpowiedzialności globalnej kontynuująca myśl Georga Pichta i Hansa Jonasa.

Derra Aleksandra – doktor, filozofka, filolożka, tłumaczka, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W latach 2005–2006 visiting fellow w Centre for Logic and Analytic Philosophy Katholieke Universiteit Leuven w Belgii. Interesuje się współczesną filozofią angloamerykańską. Doktorat poświęciła późnej filozofii L. Wittgensteina. Obecnie zajmuje się teoriami języka powstającymi w tzw. nurcie ucieleśnionym kognitywistyki oraz problematyką cielesności we współczesnych teoriach podmiotowości. Opublikowała m.in.: *The Non-dualizing Way of Speaking and the Female Subjectivity Problem* ("Constructivist Foundations", July 2008); *Naturalizm a fakty semantyczne. Rozważania nad semantycznym deflacionizmem Paula Horwicha* („Analiza i Egzystencja” 2008, nr 7); *Jawnie i ukryte filozoficzne założenia teorii języka Noama Chomsky’ego* („Principia” 2008); *Rosi Braidotti zaproszenie do nomadyzmu* (w: R. Braidotti: *Podmioty nomadyczne. Ucieleśnienie i różnica seksualna w feminizmie współczesnym*. Warszawa 2009).

Femiak Joanna – doktor, adiunkt w Katedrze Filozofii Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, filozofka, psycholożka, trener umiejętności interpersonalnych. W swojej pracy badawczej interesuje się doświadczeniem wewnętrznym człowieka i jego wpływem na rozwój moralny, intelektualny i fizyczny. Podejmuje także tematy związane z edukacją nauczycieli, z ich rozwojem zawodowym i rolą społeczną. Jest również poetką. Opublikowała: *Doświadczenie turystyczne w świetle rozważań nad koncepcją podmiotu w nauce* (w: *Człowiek w podróży*. Red. Z. Krawczyk, E. Lewandowska-Tarasiuk, J.W. Sienkiewicz. Warszawa 2009, s. 93–103); *Sport w perspektywie poglądów antropologicznych Jana Pawła II* (w: *Drogi i bezdroża sportu i turystyki*. Red. Z. Dziubiński. Warszawa 2007, s. 153–158); *Sport the Viewpoint of anthropological and Sociological View of John Paul II* (in: *Socjal Dimensions of Sport and Recreation Development In Central European Countries*. Ed. D. Leska. Bratislava 2007, s. 46–50).

Florek Stefan – doktor, filozof i psycholog, adiunkt w Zakładzie Filozofii Logicznej i Kognitywistyki Instytutu Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prowadzi badania dotyczące problematyki aksjologicznej w kognitywistyce i psychologii ewolucyjnej. Jest autorem książki *Wartościujący umysł* (Nowy Sącz 2007) oraz wielu publikacji w języku polskim i angielskim. Należy do Polskiego Towarzystwa Kognitywistycznego.

Furman Marcin – doktor, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii i Filozofii Współczesnej w Katedrze Filozofii przy Akademii Pomorskiej w Słupsku. Jego zainteresowania obejmują: fenomenologię, filozofię niemiecką, filozofię Rudolfa Hermana Lotzego.

Gajda-Krynicka Janina – profesor zwyczajny doktor habilitowany, kierownik Zakładu Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Gawkowska Aneta – doktor, adiunkt w Katedrze Socjologii i Antropologii Obyczajów i Prawa Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Jest autorką publikacji *Biorąc wspólnotę poważnie? Komunitarystyczne krytyki liberalizmu* (Warszawa 2004) oraz współredaktorką (wraz z P. Glińskim i A. Kościańskim) pracy: *Teorie wspólnotowe a praktyka społeczna: Obywatelskość, polityka, lokalność* (Warszawa 2005). Opublikowała wiele artykułów na temat nowego feminizmu, teologii ciała i teorii wspólnotowych. Jej zainteresowania naukowe obejmują: nowy feminizm, teologię ciała, teorie społeczne, filozofię polityki.

Grabowska Barbara – doktor, adiunkt w Zakładzie Filozofii Polityki Instytutu Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Najważniejszymi publikacjami w jej dorobku są: *Sfera publiczna – zbyteczna czy niezbędna w państwie liberalnym?* („Filo-Sofija”, nr 1(3), s. 183–192); *Ideał człowieka według J.S. Milla* („Humanistyka i Przyrodoznawstwo”, nr 13, s. 165–178); *Sprawiedliwość jako cnota polityczna w teorii Johna Rawlsa* (w: *Czy sprawiedliwość jest możliwa*. Red. D. Probucka. Kraków 2008, s. 173–180); *Czy literatura „kobieca” przyczynia się do poszerzania wspólnoty „nas”?* („Ruch Filozoficzny” 2008, nr 4, s. 697–708); *Ideologia wielokulturowości jako szansa na przełamanie milczenia kobiet* („Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2009, nr 4, s. 43–51).

Jej zainteresowania koncentrują się na współczesnej filozofii polityki (zwłaszcza liberalizmie i feminizmie).

Iskra-Paczkowska Agnieszka – doktor, adiunkt w Zakładzie Aksjologii Międzywydziałowego Instytutu Filozofii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jej zainteresowania naukowe obejmują: estetykę (literatura, film, problematyka wartości), filozofię człowieka, filozofię kultury.

Javorská Andrea – Mgr. PhD. Pracuje w Katedrze Filozofii na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Konstantína Filozofa w Nitrze. Opublikowała: *Myslenie a reč u Martina Heideggera* (in: *Historické a súčasné podoby myslenia a komunikácie*. Bratislava 2008, s. 114–123); *Pravda a omyl v diele Friedricha Nietzscheho* (Bratislava 2009, s. 45–51); *Patočkova filozofia dejín* (in: *Filozofia a slovanské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie*. Bratislava 2008, s. 278–285); *Antológia k štúdiu filo-*

zoficznej antropologii 20. stulecia (UKF Nitra, Prešov 2004); *Bytie vo svete u Martina Heideggera a Karla Rahnera* (in: *Philosophica*. UKF Nitra 1998, s. 40–58). Jej zainteresowania koncentrują się na fenomenologii i antropologii filozoficznej.

Karwot Czesław – doktor filozofii, absolwent studiów magisterskich na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i studiów doktoranckich na Wydziale Filozofii KUL. W roku 2009 obronił pracę doktorską *Romana Ingardena koncepcja człowieka jako systemu względnie izolowanego. Studium z metafizyki człowieka*. Jego zainteresowania naukowe zorientowane są zarówno na fenomenologię, zwłaszcza w ujęciu R. Ingardena, jak i na filozofię klasyczną, szczególnie na dorobek myślowy M.A. Krąpca. Głównymi kierunkami jego badań są: antropologia filozoficzna, klasyczna metafizyka, filozofia kultury, społeczeństwo i prawo, ochrona środowiska. Jest autorem kilkudziesięciu publikacji o charakterze popularnonaukowym i publicystycznym.

Kawalec Anna – doktor. Ukończyła studia z zakresu filologii polskiej ze specjalnością teatrologiczną oraz filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Była wieloletnim nauczycielem liceum, twórcą młodzieżowego (wielokrotnie nagradzane) *Teatru Dziungów*, a następnie została pracownikiem naukowym w Instytucie Jana Pawła II KUL. Od 2008 roku jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Instytutu Kulturoznawstwa KUL w Katedrze Teorii Kultury i Sztuki. Najważniejszymi publikacjami w jej dorobku są: *Znak osobowy człowieka a istota teatru* (w: *Codziennne pytania Antygony*. Red. A. Szostek, A.M. Wierzbicki. Lublin, Instytut Jana Pawła II KUL 2001); *Naśladować gest dobroci. O teatr wierny osobie* („Ethos” 2004, nr 1–2, s. 186–206); *Partycypacja jako próba wyjaśnienia faktu teatralnego* („Ethos” 2007, nr 77–78, s. 243–252); *Tajemnica teatru tajemnicą człowieka* („Ethos” 2007, nr 77–78, s. 6–10). Pod jej redakcją naukową przygotowana została praca *Pojęcie sztuki w kulturze współczesnej* (Lublin 2010). Jej zainteresowania naukowe obejmują: sztukę współczesną (szczególnie graniczne formy teatralne), artystyczny performance, formy streetartowe, działania i czyny aktora/osoby ludzkiej, teorię sztuki (zwłaszcza zagadnienie (nie)definiowalności sztuki w kulturze współczesnej), wymiary metafizyczny i etyczny działania artystycznego, historię i teorię teatru.

Kiepas Andrzej – profesor zwyczajny doktor habilitowany, dyrektor Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego, kierownik Zakładu Antropologii Filozoficznej i Filozofii Cywilizacji. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na: filozofii techniki, antropologii filozoficznej, etyce nauki i techniki, etyce stosowanej.

Konstańczak Stefan – doktor habilitowany, profesor Instytutu Filozofii Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Zielonogórskiego. Jest redaktorem prac zbiorowych i autorem licznych artykułów naukowych. Opublikował książki: *Odkryć sens życia w swej pracy. Wokół problemów etyki zawodowej* (Ślupsk 2000); *Interna-*

lizacja wartości moralnych (Ślupsk 2001); *Etyka środowiskowa wobec biotechnologii* (Ślupsk 2003); *Wybrane zagadnienia ekofilozofii* (Ślupsk 2005). Jego zainteresowania naukowe obejmują: etykę, etykę środowiskową, bioetykę, aksjologię, filozofię polską XIX wieku.

Kopania Jerzy – profesor doktor habilitowany, kierownik Katedry Bioetyki i Antropologii Filozoficznej na Uniwersytecie w Białymstoku, rektor Wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Białymstoku. Jest autorem m.in. książek *Etyczny wymiar cielesności* (Kraków 2002) i *Szkice kartezjańskie* (Kraków 2009). Zajmuje się historią filozofii nowożytnej, etyką i bioetyką.

Kornecki Marek – doktor, adiunkt w Zakładzie Filozofii Kultury Międzywydziałowego Instytutu Filozofii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jest prezesem Stowarzyszenia Fenomenologicznego im. Jana Patočki i kierownikiem naukowym corocznych Spotkań Patockowych na Uniwersytecie Rzeszowskim. Pod jego redakcją opublikowana została m.in. książka *W kręgu filozofii Jana Patočki – tom I i II* (Rzeszów–Katowice 2008). Jest autorem publikacji poświęconych głównie herezji fenomenologicznej, transcendentalnej i hermeneutycznej.

Kubalica Tomasz – doktor, adiunkt w Zakładzie Historii Filozofii Nowożytnej i Współczesnej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się filozofią neokantowską i teorią prawdy. Opublikował książkę *Prymat rozumu praktycznego w logice. Teoria prawdy neokantowskiej szkoły badeńskiej* (Katowice 2009).

Kurek Jacek – doktor, adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego, obecnie w Zakładzie Historii Nowożytnej XIX wieku. Jest autorem wielu publikacji dotyczących głównie historii Polski doby nowożytnej i czasów najnowszych, m.in. książek *Śląski Machabeusz. Książdz Józef Czempiel i jego parafia* (Chorzów Batory–Wielkie Hajduki 1997; współautorstwo Zbigniew Hojka); *Historia Wielkich Hajduk* (Chorzów Batory–Wielkie Hajduki 2001); *Błogosławiony ks. Józef Czempiel* (Włocławek 2001); *U schyłku panowania Augusta II Sasa. Z dziejów wewnętrznych Rzeczypospolitej (1729–1733)* (Katowice 2003); *Z dziejów kościoła i parafii św. Jadwigi w Chorzowie* (Chorzów 2009). Interesuje się dziejami Polski i Śląska, ale także Europą, historią obyczajowości, religii, idei, zagadnieniami związanymi z estetyką i sztuką w wieku XIX i XX oraz przede wszystkim pogranicza. Jest zwolennikiem interdyscyplinarnego podejścia do nauki. Jest eseistą – opublikował m.in. książkę *W najwspanialszej chwili naszego życia. Myśli o Śląsku* (Chorzów 2003), pedagogiem – jest m.in. pomysłodawcą, współautorem i współredaktorem książki: *Dzieje zachwyty, czyli rzecz o szkole* (Chorzów 2000), a także poetą – wydał m.in. tomik wierszy *Budzenie firanek* (Chorzów 2001). Jest autorem lub współautorem pięciu tomów z serii „Biblioteka Chorzowska” (m.in. książki *Światło jest najważniejsze. Piotr Naliwajko i jego obrazy*. Chorzów 2008). Opracował wiele biogramów słow-

nikowych i szkiców biograficznych. W Chorzowie od 1995 roku współorganizuje (od 2004 roku wraz z Krzysztofem Maliszewskim) sesje naukowe, których plon został opublikowany w kilkunastu książkach (m.in. *Śląsk – miejsce spotkania, Śląsk-kamień drogocenny, Z tęsknoty za mistrzem, Miasto i czas, W przestrzeni dotyku i Widma pamięci*).

Kwapiszewska-Antas Miła – doktor, adiunkt w Katedrze Filozofii Akademii Pomorskiej w Słupsku. Jest współautorką (wraz z J. Kwapiszewskim) publikacji zwartych: *Antologia tekstów do studiowania filozofii antycznej* (Słupsk 2009); *Wypisy do studiowania historii etyki* (Piła 2008); oraz współredaktorem następujących prac naukowych: *Filozofia wychowania a społeczeństwo informacyjne* (wraz z J. Kwapiszewskim. Słupsk 2005); *Filozofia wobec problemów współczesnego świata* (wraz z S. Konstańczakiem. Słupsk 2007); oraz samodzielnych redakcji naukowych: *Filozofia wychowania jako wartość kultury* (Słupsk 2006); *Humanistyka wobec wyzwań wielokulturowości i cywilizacji ryzyka* (Słupsk 2010). Opublikowała 32 artykuły. Najważniejszymi publikacjami w jej dorobku są: *Bioetyczne aspekty inżynierii genetycznej* (w: *Między filozofią medycyny a bioetyką. Konsekwencje i dylematy społeczno-etyczne rozwoju biomedycyny*. W: *Konteksty społeczno-kulturowe zdrowia i medycyny*. T. 2. Red. M. Musielak. Poznań 2005, s. 198–214); *Bioetyka* (wraz z M.A. Michalskim. W: „Ekorozwój i Agenda”. T. 21. Red. P. Pieczyński. Szczecin 2007, s. 150–160); *Dyskusja o eutanazji we współczesnej kulturze* (w: *Filozofia wobec problemów globalizacji*. Red. B. Choińska, S. Konstańczak, M. Olech. Słupsk 2008, s. 97–116); *Zagadnienie eutanazji i samobójstwa u wybranych przedstawicieli filozofii starożytnej* (w: „Słupskie Studia Filozoficzne”. T. 7. Słupsk 2008, s. 85–100); *Internet a wartości młodzieży* (w: *Wartości a współczesne państwo*. Red. L. Kacprzak, J. Knopek, D. Mierzejewski. Piła 2009, s. 129–141). Jej zainteresowania naukowe obejmują: bioetykę, ekologię, etykę.

Legięć Jarosław – doktor nauk humanistycznych z zakresu filozofii, magister politologii. Jest autorem artykułów: *Praca jako demiurg postępu* (w: *Fenomenologia autostrady. Aspekt filozoficzny*. Red. J.A. Mikołajec, I. Sobieraj. Zabrze–Kraków 2008); *Tischnerowska etyka pracy dla pracodawców i przedsiębiorców* (w: *Biuletyn Duszpasterstwa i Przedsiębiorców i Pracodawców „Talent”* 2007, R. VII, nr 3–4 (24–25)). Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na: historii filozofii polskiej, polskiej filozofii społecznej i filozofii pracy.

Łaciak Piotr – doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Pełni funkcję redaktora wydawnictwa ciągłego „Folia Philosophica”. Przedmiotem jego zainteresowań jest filozofia transcendentna (Kant i fenomenologia). Jest autorem dwóch książek: *Wczesny Derrida. Dekonstrukcja fenomenologii* (Kraków 2001); *Struktura i rodzaje poznania a priori w rozumieniu Kanta i Husserla* (Katowice 2003).

Maciejczak Marek – profesor nadzwyczajny Politechniki Warszawskiej i Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Opublikował: *Świat według ciała w „Fenomenologii percepcji” M. Merleau-Pontyego* (Toruń 1995; wydanie 2., uzupełnione: Warszawa 2001); *Świadomość i sens. Kant, Brentano, Merleau-Ponty, Husserl* (Warszawa 2007); *Intencjonalność i znaczenie językowe* (Warszawa 2010).

Michalski Rafał – doktor, pracownik Zakładu Antropologii Filozoficznej Instytutu Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest autorem monografii *Antropologia mimesis. Studium myśli Waltera Benjamina i Theodora W. Adorna* (Nowa Wieś 2008) oraz współautorem (wraz z S. Czerniak) opracowania: *Cielesność. Kompensacja Mimesis. Wokół pojęciowego instrumentarium współczesnej antropologii filozoficznej* (Warszawa 2008). Opublikował artykuły: *Pojęcie aury w późnej twórczości Waltera Benjamina* („Edukacja Filozoficzna” 2004, nr 37); *Antyczne źródła pojęcia mimesis* („Filo-Sofija” 2005, nr 5); *Ein Brief von Józef Bychowicz „Über den Krieg und die Bestimmung des Soldaten“* („Filo-Sofija” 2007, nr 8); *Ritter Joachim* (oprac. hasła w: *Powszechna encyklopedia filozofii*. T. 8. Lublin 2007). Przetłumaczył wiele tekstów filozoficznych: I. Kant: *Logika* (współtłumaczenie. „Filo-Sofija” 2002, nr 2); F. Nietzsche: *Przypadek Wagnera* (tłumaczenie, redakcja naukowa. Toruń 2004); I. Kant: *Jedyna możliwa podstawa dowodu na istnienie Boga* (współtłumaczenie. Kęty 2004); I. Kant: *Rozprawy z filozofii historii* (współtłumaczenie. Kęty 2005); F. Schiller: *Kallias, albo o pięknie* (redakcja naukowa i tłumaczenie. „Antyk” 2007). Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na współczesnej filozofii niemieckiej i antropologii filozoficznej.

Michałowski Damian – doktor filozofii, adiunkt w Katedrze Nauk Społecznych Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Interesuje się głównie filozofią współczesną i filozofią człowieka. Do jego najważniejszych publikacji należą: *Koncepcja mitu w fenomenologii religii Mircei Eliadego* („ALBO albo” 2003, nr 3); *Mit w ujęciu Bronisława Malinowskiego* („ALBO albo” 2005, nr 1–2); *Fenomenologia religii Mircei Eliadego* („Logos i Ethos” 2006, nr 2 (21)); *Człowiek i metafizyka. O późnej filozofii Barbary Skargi* („Kwartalnik Filozoficzny” 2009, nr 4); *Racjonalizm i humanizm. Wokół filozoficznych refleksji Barbary Skargi* („Kwartalnik Filozoficzny” 2009, nr 4); *Zmiana i tożsamość jako problemy historii myśli intelektualnej w filozofii Barbary Skargi* (W: *Parerga o przestrzeni edukacyjnej*. Poznań–Kalisz 2009).

Miczka-Pajestka Monika – doktor, pracownik Zakładu Antropologii Kultury i Filozofii Człowieka przy Katedrze Pedagogiki, Psychologii i Antropologii na Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. Jest autorką publikacji *Podmiotowość człowieka w perspektywie nowoczesnej techniki* (Bielsko-Biała 2005) oraz wielu artykułów naukowych podejmujących kwestie podmiotowości w perspektywie nowoczesnej pluralizacji kultury.

Mitrowski Grzegorz – doktor, pracownik Zakładu Antropologii Filozoficznej i Filozofii Cywilizacji Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Jest autorem wielu publikacji naukowych oraz książki *Kosmos. Bóg. Czas* (Katowice 1993).

Mruszczuk Magdalena – doktor, adiunkt w Zakładzie Filozofii w Polsce w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Swymi zainteresowaniami łączy pracę badawczą w dziedzinie historii filozofii polskiej z zagadnieniami antropologiczno-filozoficznymi. Jest autorką publikacji książkowej *Człowiek w »antropologii adekwatnej« Karola Wojtyły* (Katowice 2010) oraz artykułów: *Doświadczenie »nie-ja« w perspektywie doświadczenia człowieka w antropologii adekwatnej Karola Wojtyły* (w: „Folia Philosophica”. T. 29. Katowice 2010); *Człowiek w ujęciu neodarwinistycznej myśli etologicznej. Človek v chápaní neodarwinistickej etológie* (w: *Z twórczości słowackiej i polskiej*. Bratislava–Katowice 2007).

Musiół Anna – magister, doktorantka w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Przygotowuje pracę doktorską na temat: *Postneokantyzm epistemologiczny a ontologiczny. Ernst Cassirer – Martin Heidegger*. Jest autorką publikacji: *Aprioryczny wymiar filozofii kultury w perspektywie »nowego« humanizmu Ernsta Cassirera* (w: „Folia Philosophica”. Red. P. Łaciak. T. 27. Katowice 2009, s. 179–193); *Pytając o człowieka. Maxa Schelera koncepcja personalizmu symbolicznego na tle poglądów Nicolaia Hartmanna i Romana Ingardena* (w: „Słupskie Studia Filozoficzne”. T. 8. Red. H.T. Mikołajczyk. Słupsk 2009, s. 41–53); *Ernst Cassirer jako historyk myśli i filozof afirmacji nauki* (w: ICF „DIAMETROS”. Red. W. Galewicz). Jej zainteresowania naukowe obejmują: filozofię kultury i cywilizacji, antropologię, neokantyzm, fenomenologię, transcendentalizm.

Niemczuk Maria – doktor, adiunkt w Zakładzie Antropologii Filozoficznej i Filozofii Cywilizacji Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Jest autorką wielu artykułów z dziedziny filozofii kultury, antropologii filozoficznej i filozofii cywilizacji.

Nierodka Paweł – doktor, pracownik Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka w Katowicach. Ważniejszymi publikacjami w jego dorobku są: *Don Quijote a Sancho Pansa – rozważania o estetyce recentywistycznej* (w: „Anthropos?”, nr 8–9. Katowice 2007); *Etyka prostomyślności a eutyfronika* (w: „Folia Philosophica”. T. 26. Katowice 2008); *Antropologia recentywistyczna* (w: *Archeus. Studia z bioetyki i antropologii filozoficznej*. T. 9. Białystok 2008); *Recens – arche filozofii J. Bańki* (w: „Folia Philosophica”. T. 23. Łódź 2010). Jego zainteresowania naukowe obejmują: filozofię polską, filozofię kultury, filozofię cywilizacji.

Nowacka Maria – doktor habilitowany, profesor w Katedrze Bioetyki i Antropologii Filozoficznej Uniwersytetu w Białymstoku. Jest autorką m.in. książek *Etyka a transplantacje* (Warszawa 2003), *Selected Bioethical Questions* (Białystok 2004),

Autonomia pacjenta jako problem moralny (Białystok 2005). Zajmuje się problemami bioetyki, etyki medycznej i filozofii medycyny.

Olejniczak Marek – doktor, adiunkt w Zakładzie Etyki Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. Jest autorem prac z zakresu filozofii, etyki i bioetyki. Wydał książkę: *Wolność miłości. Ontologia osoby ludzkiej w koncepcjach Edyty Stein i Karola Wojtyły* (Tarnów 2010). Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na filozofii człowieka, aksjologii i etyce.

Pastuszek Artur – doktor, adiunkt w Zakładzie Filozofii Instytutu Filozofii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Interesuje się: filozofią kultury, estetyką, współczesnymi doktrynami artystycznymi. Opublikował m.in.: *Metafizyczne grymasy: czysta forma Witkacego jako kategoria metafizyki* (Toruń 2001); *Homo creator. Die anthropologischen Voraussetzungen der phänomenologischen Ästhetik Roman Ingardens* (in: *Phänomenologie als Dialog*. Hrsg. E. Sperfeld, P. Walczak. Zielona Góra 2009, s. 55–74); *Sztuka porządkowania i nieporządek sztuki* (w: *Filozofia jako mądrość bycia*. Red. S. Konstańczak, T. Turowski. Zielona Góra 2009, s. 123–134); *Stanisława Ignacego Witkiewicza potyczki z psychoanalizą* (w: „Lumen Poloniae”, nr 1. Warszawa 2008, s. 61–75); *Stanisław Brzozowski wobec artystycznego projektu polskiego modernizmu* (w: *Kultura i życie. W 130. rocznicę urodzin Stanisława Brzozowskiego*. Red. W. Słomski. Warszawa 2008, s. 107–117); *Dekadentyzm Stanisława Przybylszewskiego. Estetyczne kontrowersje źródeł polskiego modernizmu* (w: „Parerga: Międzynarodowe Studia Filozoficzne”. T. 3. Warszawa 2007, s. 51–63).

Piątek Zdzisława – profesor zwyczajny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Prowadzi badania w dziedzinie szeroko rozumianej filozofii nauki, ze szczególnym uwzględnieniem ewolucjonizmu i filozofii środowiskowej. Jej najważniejszymi publikacjami są: *Biologiczne podstawy języka a N. Chomsky'ego koncepcja gramatyki; Aspekty antropocentryzmu; Etyka środowiskowa; Nowe spojrzenie na miejsce człowieka w przyrodzie; Pawi ogon, czyli o biologicznych uwarunkowaniach kultury; O śmierci, seksie i metodzie zapłodnienia in vitro; Biologia wobec płci i seksu*. Jest autorką ponad stu artykułów naukowych.

Preissová Krejčí Andrea – pracuje na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Pałackého w Olomuńcu. Interesuje się filozofią postmodernizmu, ze szczególnym uwzględnieniem transformacji sfery społeczno-kulturowej i jej konsekwencji w wymiarze bytu ludzkiego, społeczeństwa, nauki i kultury. Do najważniejszych jej publikacji należą: *Multikulturalismus, multikulturní výchova a etické paradigma české společnosti* (in: *Sborník příspěvků: Multikulturalita a menšiny v evropském kontextu: 1. mezinárodní konference, 27.–28. listopad 2008*. Liberec 2008, s. 58–64; (wraz z L. Čadovą) *Hodnocení morálky, životních cílů a postojů u vybraného okruhu do-*

spívající mládeže v Olomouckém a Zlínském kraji – „zpráva z realizace rozvojového projektu“ („E-Pedagogium”, vol. 2. Olomouc 2006); (wraz z K. Šebelą): *Jaroslav Peregrin: Kapitoly z analytické filosofie* („Filosofický as opis” Roč. 54, č. 1. Praha 2006); *Projekt integrální antropologie a mravnost současných adolescentů* (in: *Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů III*. Ed. J. VAŠŤATKOVÁ. Olomouc 2005); *Morální a mravní zakotvenost adolescentů* (in: *Pedagogický výzkum: reflexe společenských potřeb a očekávání? Sborník z XIII. konference ČAPV*. Ed. J. VAŠŤATKOVÁ. Olomouc 2005); *Poznámky k integrální antropologii: kapitoly z historie antropologického myšlení* (in: *Aplikovaná antropologie 2005*. Eds. J. KRÁTOŠKA, J. ŠTEIGL. Olomouc 2005).

Smakulska Joanna – magister, asystent w Katedrze Bioetyki i Antropologii Filozoficznej Uniwersytetu w Białymstoku. Zajmuje się problematyką etycznych konsekwencji rozwoju nauk biologicznych i medycznych. Przygotowuje rozprawę doktorską poświęconą poglądom bioetycznym Bogusława Wolniewicza.

Stępnik Andrzej – doktor filozofii, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego. Jest autorem ponad 30 artykułów naukowych i książki *Pragmatyzm Williama Jamesa: ujęcie systemowo-krytyczne* (Warszawa 2009). Zajmuje się epistemologią, filozofią umysłu, filozofią religii, metafizologią i aksjologią.

Struzik Elżbieta – doktor, adiunkt w Zakładzie Antropologii Filozoficznej i Filozofii Cywilizacji Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania koncentrują się na: antropologii filozoficznej, filozofii współczesnej, fenomenologii ciała, filozofii podmiotu.

Szczepanik-Krusińska Bogumiła – magister, doktorantka w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Píše rozprawę doktorską w Zakładzie Filozofii Polityki na temat idei kryzysu cywilizacji w pierwszej połowie XX wieku. Jej publikacje poświęcone są problemom filozofii kultury, cywilizacji, postmodernizmu, liberalizmu i neokonserwatyzmu.

Šebela Karel – doktor, adiunkt w Katedrze Filozofii Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Od 2008 roku jest sekretarzem katedry. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na logice, głównie na filozofii logiki Pavla Tichého. W szerszym kręgu zainteresowań naukowych pozostaje filozofia logiki, filozofia analityczna, a także historia logiki oraz jej współczesne problemy i główne kierunki rozwoju. Był współorganizatorem konferencji na temat dydaktyki i metodyki nauczania logiki ze szczególnym naciskiem na korzystanie z programów edukacyjnych (Ołomuniec 2008), organizowanej w ramach projektu badawczego (Jan Hus Educational Foundation č.CI0502/NIF Organon V). Jest autorem monografii *Filozofie logiky Pavla Tichého*

(Ołomuniec 2006) oraz współredaktorem (wraz z L. Dostálovą) pracy *ORGANON V: Kolik logiky za nás mohou učit počítače?* (Praha 2006).

Ślęczek-Czakon Danuta – doktor habilitowany, adiunkt, kierownik Zakładu Etyki Instytutu Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się etyką i bioetyką. Jest autorką książek: *Poglądy etyczne Marii Ossowskiej* (Mysłowice 2001); *Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych* (Katowice 2004), i artykułów, m.in.: *Argument równi pochyłej w bioetyce. Spór o granice ryzyka w działaniu* (w: *Etyka wobec problemów współczesnego świata*. Red. H. PROMIENSKA. Katowice 2003, s. 147–155); *Samotność, osamotnienie, odosobnienie. W poszukiwaniu wartości samotności* (w: *Zrozumieć samotność. Studium interdyscyplinarne*. Red. P. DOMERACKI, W. TYBURSKI. Toruń 2006, s. 509–517); *Starość – wybór czy przeznaczenie? Egzystencjalny i społeczny wymiar starości* (w: *Starość raz jeszcze*. Red. J. OLEJNICZAK, S. ZAJĄC. Katowice 2007, s. 15–25); *Co cenimy? Jacy jesteśmy? Hierarchia wartości jako element kultury narodowej Polaków* (w: *Zagadnienia bezpieczeństwa w problematyce charakteru narodowego Polaków*. Red. T. SZCZUREK. Warszawa 2009, s. 110–119).

Wesołowska Agnieszka – magister, doktorantka w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Najważniejszymi publikacjami w jej dorobku są: *„Świat przeżywany” a doświadczenie estetyczne w filozofii Merleau-Ponty’ego* („Sztuka i Filozofia” 2008, nr 33); *Problem „Lebenswelt” w świetle późnej filozofii Merleau-Ponty’ego* („Folia Philosophica”. T. 27. Katowice 2009); *Kryzys nauk europejskich i fenomenologia transcendentna jako projekt odnowy Ja* („Aspekty Filozoficzno-Prozatorskie” 2007–2009, nr (24–27) (28–32)). Jej zainteresowania naukowe obejmują: filozofię współczesną, zwłaszcza fenomenologię Husserla, epistemologię, estetykę.

Wieczorek Krzysztof T. – profesor nadzwyczajny doktor habilitowany, kierownik Zakładu Logiki i Metodologii w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Ukończył studia magisterskie z matematyki na Uniwersytecie Śląskim oraz 2 semestry teologii na Albert-Ludwigs-Universität we Freiburgu im Breisgau. Studiował filozofię jako wolny słuchacz na uniwersytetach w Krakowie i Lublinie. Opublikował książki: *Dwie filozofie spotkania: J. Tischner – A. Nowicki* (Katowice 1990); *Levi-nas a problem metafizyki* (Katowice 1992); *Wieczne powroty Fryderyka Nietzschego* (Katowice 1998); *Spory o przedmiot poznania* (Katowice 2004). Jest redaktorem prac zbiorowych, autorem około 200 artykułów naukowych. Aktualnie prowadzi badania naukowe z zakresu: historii filozofii XX wieku (zwłaszcza w obszarze niemieckojęzycznym), fenomenologii, filozofii spotkania i dialogu, wybranych problemów teorii poznania i filozofii języka, ontologii i epistemologii wartości, filozofii religii i tanatologii.

Wołek Magdalena – doktor, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. Studiowała na Wydziale Jazzu i Muzyki Rozrywkowej Akademii Muzycznej im.

K. Szymanowskiego w Katowicach oraz w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego. W 2000 roku obroniła pracę doktorską zatytułowaną *Estetyczne kontynuacje postmodernizmu. Neopragmatyzm Richarda Shustermana*. Zajmuje się problemami estetyki, filozofii muzyki oraz nowych mediów. Jest współredaktorką (wraz z A. Kiepasem i M. Sułkowską) książki *Człowiek a światy wirtualne* (Katowice 2009). Ważniejszymi jej publikacjami są: *Tragiczna świadomość czy odwieczny problem istnienia? Krytyka ontologii „sztucznych rajów” Wolfganga Welscha* (w: „Folia Philosophica”. T. 26. Red. P. ŁACIAK. Katowice 2008); *Does Reason Hear, Do Emotion Think? The Ambivalence of Music* (in: *Rationalität und Emotionalität*. Hrsg. H. GANTHALER, O. NEUMAIER, G. ZECHA. Berlin–Wien 2009). *Podejrzane spojrzenie. Hermeneutyka sposobów przedstawiania nowych mediów* (w: *Kultura medialnie zapośredniczona. Badania nad mediami w optyce kulturoznawczej*. Red. W. CHYŁA, M. KAMIŃSKA, P. KĘDZIORA, M. KOSIŃSKA. Poznań 2010); *Topoi of Discourse on New Media* (Potsdam [w druku]).

Załuski Tomasz – absolwent historii sztuki i filozofii na Uniwersytecie Łódzkim, adiunkt w Międzywydziałowym Zakładzie Teorii i Historii Sztuki w Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na: współczesnej filozofii francuskiej, estetyce, sztuce modernistycznej oraz współczesnej. Jest autorem książki *Modernizm artystyczny i powtórzenie. Próba reinterpretacji* (Kraków 2008) oraz wielu artykułów poświęconych filozofii J.-L. Nancy’ego: *The Community Without Its Work: Art and the Political in Jean-Luc Nancy* (in: “Art Inquiry. Recherches sur les arts” 2006, Vol. VIII (XVII), s. 37–53); *Więź do zawiązania: polityka nie-samowystarczalności według Jean-Luc Nancy’ego* (w: „Studia Philosophica Wratislaviensia”. T. 2. Wrocław 2007, s. 87–103); *Jean-Luc Nancy i jednostkowa wielość sztuki* (w: *Wizje i re-wizje. Wielka księga estetyki w Polsce*. Red. K. WILKOSZEWSKA. Kraków 2007, s. 641–654); *Ontologia jako koegzystencjalna analityka «bycia-z»* („Analiza i Egzystencja” 2007, T. 6, s. 49–74); *Wspólnota bez immanencji* („Nowa Krytyka” 2009, nr 22/23, s. 83–106). Przetłumaczył (wraz z M. Gusin): J.-L. Nancy: *Rozdzielona wspólnota* (Wrocław 2010).

Zouhar Jan – profesor doktor habilitowany, dyrektor Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Masaryka w Brnie. Zajmuje się filozofią społeczną i historią filozofii czeskiej. Jest autorem książek: *Minulý konec století* (2000), *Dějiny českého filozofického myšlení do roku 1968* (2008), *Česká filozofie v šedesátých letech* (2009), *O Masarykovi* (2009).

Opracowała Elżbieta Struzik

Indeks nazwisk

- A**
Abakanowicz Magdalena 561, 562, 565
Abraham, zob. Naliwajko Piotr
Abraham Suzanne 241
Adamska Adriana 578
Agamben Giorgio 520
Aguirre Antonio 131
Akert Robin M. 530
Albert Karl 44
Anaksymander z Miletu 43
Anaksymenes 43
Anderson William French 363
Angier Natalie 454, 456
Aniołowie, zob. Naliwajko Piotr
Apfeldorfer Gerard 460
Archytas z Tarentu 48
Ariès Philippe 424, 553, 554
Aronson Elliot 530
Arouet François-Marie (Voltaire) 21, 22
Arystoteles 24, 41, 44, 51, 58, 61–65, 92, 245, 251, 301, 348, 406, 416, 419, 423, 425, 585, 607
Asemissen Hermann Ulrich 124, 125, 127, 128, 133
Austin John Langshaw 552
Avenarius Richard 187, 188
Ayer Alfred Jules 604
- B**
Babiński Józef (odruch Babińskiego) 601
Bach Jan Sebastian 337
Bakke Monika 463
Bałka Mirosław 555
Baran Bogdan 199
Barańczak Stanisław 557
Barba Eugenio 319
Barker Chris 436, 438
Barth Hans 55
Baudrillard Jean 434, 435, 437, 438, 440, 441
Bauer Joachim 587
Bauman Zygmunt 356, 423, 444, 462
Beauvoir Simone de 479
Bednarczyk Andrzej 93
Bednarek Henryk 354
Bednarz Mieczysław 74
Beksiński Zdzisław 571
Bełch Pius 69
Bergman Ingrid 313
Bergson Henri 32, 225, 262
Bertalanffy Ludwig von 347–350, 354
Bęben Dariusz 65, 624, 623
Bielak Rafał 81
Bielecki Jan Efreem 73
Biemel Walter 131, 160, 180
Biesaga Tadeusz SDB 395, 399
Blecha Ivan 150, 620

- Blum Deborah 464
 Boecjusz Anicjusz Manliusz Sewery-
 nus 81, 292
 Boloz Wojciech 392
 Bonaparte Napoleon 566
 Boriello Luigi 67, 68
 Bosch Heronin 330, 576
 Boyd Rob 590
 Braidotti Rossi 16, 469–474, 476–487,
 624
 Brinck Ingar 591
 Brown Mark T. 409, 410
 Brzeziński Jerzy 352
 Buber Martin 37
 Buczyńska-Garewicz Hanna 143
 Buslenko Nikolaj Pantelejmonovič
 349
 Buss David 531
 Buss Ludwig 98
 Butler Judith 470, 481, 496–499, 604
 Buttiglione Rocco 281, 285, 294, 297
- C**aravaggio Michelangelo 576
 Chagall Marc 578
Chaplin (Chaplin Charlie), zob. Nali-
 wajko Piotr
 Chełstowski Bogdan 37, 211, 234, 440
 Chirpaz François 227, 338
 Chisholm Roderick Milton 604
 Chmielowski Franciszek 525
 Chomsky Noam 365, 624, 631
 Chrétien Jean Louis 226, 273, 278
 Chróscielewski Edmund 384
Chrystus (Jezus), zob. Naliwajko Piotr
 Chudy Wojciech 283–285, 288, 300
 Churchland Paul M. 178
 Chwałba Andrzej 424
 Chyrowicz Barbara SSpS 398
 Cichowicz Stanisław Zbigniew 91
 Cioran Emil 371, 372
 Claesges Ulrich 130–132
 Cocteau Jean 22
- Cole Carolyn 554
 Conrad-Martius Hedwig 14, 169,
 162–166
 Cooper Gary 313
 Coreth Emerich 38
 Cosmides Leda 526
 Cudak Romuald 421, 422
 Cylkowska-Nowak Mirosława 456
 Czarkowski Józef 122
 Czechow Michaił Aleksandrowicz
 312–324
 Czerniak Stanisław 626
- D**ali Salvatore 571
Dama z Pokurczem, zob. Naliwajko Piotr
 Damasio Antonio R. 112–115
 Dawkins Richard 526, 528, 538
 Deleuze Gilles 431, 433, 435, 439, 441,
 472, 473, 478
 Demokryt 44
 Derrida Jacques 142, 210, 448, 628
 Descartes René (Kartezjusz) 10, 13,
 22, 53, 83–85, 91–95, 141, 144, 147,
 209, 213, 225, 250, 296, 341, 477, 505,
 611
 Descombes Vincent 225
 Dewey John 547, 550
 Dickie George 548
 Diels Herman Aleksander 41, 43, 47,
 48
 Dodds Eric Robertson 41
 Doktor Jan 67, 68, 70, 74, 76, 78
 Drwięga Marek 221, 225
 Dryszel Andrzej 380
 Dufrenne Mikael 226, 227, 433
- E**bbinghaus Herman von 99
 Eco Umberto 439
 El Greco (Dominikos Theotokopulos)
 576
 Eliade Mircea 629
 Elias Norbert 422

- Elzenberg Henryk 553
 Ensor James 576
 Etcoff Nancy 94, 424
 Ey H. 175
- F**eatherstone Mike 424
 Filar Danuta 569
 Filek Otto 68
 Filipiak Marian 607
 Filolaos z Krotony 41, 48
 Firestone Shulamith 479
 Fisher Maryanne L. 531, 535
 Florek-Moskal Monika 624
 Foucault Michel 433, 434, 441, 445,
 471, 472, 475–477, 487, 493, 494, 497,
 518, 519, 610, 613
 Franciszek, św. 578
 Frankenstein Wiktor 327–329, 334,
 342, 343
 Frankl Victor E. 283, 308
 Frost Peter 532
 Fuchs Thomas 597–602, 606
 Fukuyama Francis 335, 336, 339, 350–
 353, 361, 365
 Fuss Diana 471
- G**abriel Gottfried 95
 Gadamer Hans-Georg 210, 547
 Gajda Janina 45
 Gajda-Krynicka Janina 40, 43, 47, 625
 Galarowicz Jan 289, 292
 Gallagher Shaun 588–590
 Galton Francis 331, 332, 356–358, 530
 Gałuszka Mieczysław 378
 Gangestad Steven W. 529
 Gawecki Bolesław J. 83
 Gawin Magdalena 356
 Geach Peter Thomas 604
 Gehlen Arnold 106, 109, 594, 595
 Giddens Anthony 442, 456
 Gielecki Jerzy 381, 382
- Gierulanka Danuta 121, 124, 160, 180,
 219, 246, 260, 369, 544
 Gierymski Aleksander 575
 Gietka Edyta 382
 Gloy Karen 96, 101
 Gobineau Joseph Artur de 357
 Godzimirski Jakub M. 553
 Goffman Erving 436
 Gogola Jerzy 73
 Goleman David 587
 Gołaszewska Maria 314, 549, 562
 Gomóła Anna 422
 Goroński Ryszard 349
 Grabowski Marian 418, 421
Gracje, zob. Naliwajko Piotr
 Graziano William G. 534
 Greer Germaine 491–495
Grejfruciara, zob. Naliwajko Piotr
 Grice Herbert Paul 604
 Grimal Pierre 419
 Guardini Romano 54
 Guattari Félix 431, 433, 435, 439, 441
- H**abermas Jürgen 331, 339–341, 343,
 350, 351, 361, 365
 Hadot Pierre 44
 Hagens Gunther von 389, 435, 554
 Haller Rudolf 34
 Hals Frans 571, 575
 Haraway Donna 472, 480, 482, 483,
 487, 503
 Harciarek Mirosław 23
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 183,
 197–199, 205, 208, 219, 225
 Heidegger Martin 141–148, 153, 155–
 157, 159, 161, 197–201, 206, 208, 213,
 220, 224–226, 228, 230–233, 236, 237,
 238, 260389, 548, 625, 626, 630
 Heidelberger Michael 96, 101, 389
 Held Klaus 129, 130
 Henry Michel 14, 136, 143–148, 215,
 222, 226, 227, 238

- Heraklit z Efezu 41, 43, 44
 Herráiz Maximiliano 68–70, 74, 77
 Hirstein William 528, 532
 Holenstein Elmar 133
 Holland Rob W. 535
 Hołub Grzegorz SDB 395
 Homer 41, 42
 Horst Damien 555
 Hort Vladimír 614, 617
 Hrdlička Michal 614, 617
 Hume David 604
 Husserl Edmund 10, 14, 15, 88, 92,
 121–143, 145–147, 150, 152, 159–
 161, 163, 166, 177, 179, 180, 182–184,
 190, 214, 218–226, 228–239, 245, 258,
 260, 261, 263, 267, 300, 367–375, 377,
 543, 545, 623, 628, 629, 633
 Huxley Julian 358, 366
 Huxley Julian Aldous 335
 Hyży Ewa 459, 460
- I**ngarden Roman 15, 121, 159, 183,
 223, 224, 246–251, 255, 256, 264, 626,
 630, 631
 Irigaray Luce 472, 480, 481, 487
 Iwaszkiewicz Justyna 75
Izaak, zob. Naliwajko Piotr
- J**ablow M. Martha 460
 Jacob François 330–332
 Jagodzińska Maria 597, 605
 Jan od Krzyża (Doktor Mistyczny) 68–
 74, 76–78, 291
 Jan Paweł II, zob. Wojtyła Karol
 Janin Zuzanna 557
 Jaracz Stefan 316
 Jarecka Dorota 389
 Jarowiecki Jerzy 455
 Jaworski Eugeniusz 419
 Jazykowa Irina 578
 Jedynek Stanisław 356
 Jensen-Campbell Lauri A. 534
- Jessel David 491
 Jonas Hans 356, 624
 Jones Ian 206
 Josińska Monika 567
 Józefik Barbara 464
 Jucewicz Agnieszka 461
 Jung Carl Gustav 617
- K**aleta Dariusz 570
 Kałasznikow Vladimir Viačeslavovič
 349
 Kania Ireneusz 371
 Kant Immanuel 96, 126, 136–138, 144,
 146, 149, 197, 198, 208, 219, 224, 295,
 304, 341, 394, 396, 397, 416, 419–421,
 425, 477, 514, 547–549, 558, 584, 598,
 604, 628, 629
 Kantor Tadeusz 556, 570
 Karaś Dorota 389
 Kartezjusz, zob. Descartes René
 Kass Leon 331
 Keller Józef 295
 Kern Iso 129
 Kiereś Henryk 246, 251
 Kijewska Agnieszka 81
 Kłaman Grzegorz 522, 557, 565
 Kocjan Krzysztof 378, 387
 Kocourková Jana 614–617, 619
 Kołakowski Leszek 217, 218
 Kołodziejczyk Beata 285
 Konstańczak Stefan 626, 628, 631
 Kopania Jerzy 627
 Kornecki Marek 136, 627
 Korsmeyer Carolyn 523
 Kosowska Ewa 420
 Kosslyn Stephen Michael 601
 Kotarbiński Tadeusz 57–60
 Kotlarczyk Mieczysław 312
 Koutek Jiří 614–617, 619
 Kowalczyk Izabela 559, 563
 Kowalenko Igor Nikolajevič 349
 Kowalska Małgorzata 232, 233

- Kozyra Katarzyna 555, 560, 561
 Koźmiński Andrzej Krzysztof 348
 Kranz Walter 41
 Krąpiec Mieczysław Albert 245, 251,
 253–256
 Kristeva Julia 556
 Krokos Jan 190, 192
 Ksenofanes z Kolofontu 544
 Kurek Jacek 566, 576, 577, 627
 Kwiek Jadwiga 462
 Kwietniewska Małgorzata 198, 202,
 513, 611
- L**anglois Judith H. 530
 Landgrebe Ludwig 122, 127, 129–134,
 140, 142, 263–265
 Lazari-Pawłowska Ija 417
 Leder Andrzej 88, 220
 Leder Drew 376
 Lee Bartky Sandra 337, 338, 493, 494,
 496
 Leeuw Gerardus Van Der 42
 Leibniz Gottfried Wilhelm 349
 Lévinas Emmanuel 10, 14, 34–38,
 142, 210, 220–222, 224–226, 232–
 239, 359, 261, 633
 Levine Joseph S. 335, 342
 Lewin Roger 593
 Lewis David 604
 Lew-Starowicz Zbigniew 91
 Lipiec Józef 346
 Lisiecki Grzegorz 389
 Little Anthony C. 536
 Liu Chang Hong 535
 Llewellyn-Jones Derek 459, 460
 Lloyd A.C. 61, 64, 65
 Locke John 82, 83, 86, 604, 605
 Lorenc Włodzimierz 210
 Loyola Ignacy (z Loyoli) 74
 Lubicz Piotr 34
 Lubowiecka Grażyna 210–212
 Luijpen William A. 213
- Lyotard Jean-François 143
- Ł**aciak Piotr 88, 121, 220, 628, 630,
 634
 Łukasiewicz Małgorzata 340, 342, 351,
 585, 612
- M**ac Intyre Alasdair 356
 Mach Ernst 187
 Machnac Jerzy 159, 163
 Machniak Jan 67, 71–73, 75, 76
 Maciejczak Marek 169, 171, 180, 183,
 194, 231, 629
 Mackie John Leslie 604
 Macklin Ruth 415
 Maine de Biran Francois Pierre G. 149,
 213, 225, 308
 Malczewski Jacek 572, 576
 Maliszewski Krzysztof 576, 577, 628
 Małkowska Monika 568
 Mansbridge Jane 490
 Marcel Gabriel 10, 33, 34, 38, 259, 263
 Marion Jean-Luc 226
 Maritain Jacques 285
 Markowski Mieczysław 245
 Marquard Odo 434
 Marquis Don 409, 410
 Maruszewski Tomasz 597, 598, 603
 Maryniarczyk Andrzej 83
 Mascall Eric Lionel 353, 354
 Matejko Jan 570
 Matsuzawa Tetsuro 587, 590
 Matynia Andrzej 576
 Maziarska Jadwiga 557
 McAleer Graham J. 504
 McCabe Randi E. 461
 McFarlane Traci L. 461
 Meisner Joachim 577
 Melosik Zbyszko 443–445, 451, 453–
 457, 459, 462, 463
 Meltzof Andrew 586
 Memling Hans 576

- Merleau-Ponty Maurice 10, 14, 32, 143, 146, 152, 169–186, 192–196, 222, 224–231, 236–239, 259, 260, 433, 543, 545, 546, 587, 608–611, 613, 629, 633
- Mettrie Julien Offray de la 21
- Michalski Jan 557
- Michalski Rafał 22, 629
- Michał Anioł 576
- Miczka Tadeusz 461
- Mieszkowski Tadeusz 68
- Migasiński Jacek 143, 171, 180, 193, 225–228, 230–234, 236, 543, 587, 609
- Milan Nakonečný 616
- Miler Lee 554
- Mill John Stuart 494, 625
- Miller Geoffrey 526
- Millet Kate 489, 490, 492, 494
- Moir Anne 454, 491
- Moller Okin Susan 490
- Moore Keith M. 586
- Morawski Stefan 563, 564
- Morgan Thomas Hunt 332
- Moro Ernst (odruć Moro) 601
- Morris Desmond 532
- Moskal Wojciech 382
- Mozart Amadeusz 337
- Mrozowski Maciej 462
- Mrówczyński Piotr 34, 234
- Mróz Mirosław 419, 420
- Muller Herman Joseph 332
- Musiał Zbigniew 408, 409
- Muszala Andrzej 378
- Myowa-Yamakoshi Masako 587, 590
- N**agel Thomas 178
- Nakonečný Milan 616
- Naliwajko Marzena 575
- Naliwajko Piotr 17, 117, 241, 270, 280, 282, 285, 290, 427, 502, 505, 566–569, 570, 571, 573–579, 627
- Nancy Jean-Luc 14, 94, 197–208, 227, 513, 611, 634
- Napoleon, por. Bonaparte Napoleon
- Nasiłowski Witold 374
- Nead Lynda 515
- Negri Antonio 520, 521
- Nesterowicz Mirosław 383
- Niemirowicz-Danczenko Władimir 313
- Nietzsche Fryderyk 41, 198, 210, 583, 612, 625, 629, 633
- Niklewicz Piotr 29
- Nola Alfonso M. di 378, 379
- Noonan Harold 604
- Nowacka Maria 83, 85, 88, 368, 371, 376, 384, 386, 405, 630
- O**lmsted Marion P. 461
- Opolska-Kokoszka Bogna 36, 232
- Orlan 558
- Ortega y Gasset José 29, 31, 32
- Ortner Sherry B. 492
- Ossowska Maria 345, 633
- Ostrowska Antonina 379–381
- P**alczny Tadeusz 442, 443
- Papoušek Hanus 586
- Papoušek Mechthild 586
- Paracelsus 328
- Pareyson Luigi 439
- Parfit Derek 604, 606
- Paszkowski Tomasz 398
- Patočka Jan 14, 136, 140–143, 147, 149–158, 223, 623, 627
- Paźniewski Włodzimierz 553
- Pearsall Paul 605
- Peck Gregory 313
- Penton-Voak Ian S. 536
- Perrett David I. 536
- Perry John 604
- Picht Georg 356, 624
- Pietkiewicz Barbara 461
- Pietrzykowski Tomasz 399
- Pilus Henryk 290

- Pilat Poncjusz* 573, 576, 577
- Pinker Steven 526–528, 540
- Piotrowski Piotr 555–557, 560–562
- Pius XII 380
- Platon 34, 40, 45–51, 53–55, 57, 59, 84, 91, 314, 331, 424, 527, 607
- Plessner Helmuth 10, 30, 106–112, 114, 115, 585, 591, 611, 612
- Plotyn 38, 55–57, 59, 93, 607
- Pomarańczarka (Żydówka z cytrynami)* 575
- Poszukiwacze goździka* 573, 574
- Półtawska Wanda 285, 286
- Półtawski Andrzej 23, 39, 223, 300
- Preston Stephany 589
- Przyłuska-Fiszler Alicja 399
- Q**uinton Anthony Meredith 604
- R**afael Santi 576
- Rahner Karl 23–26, 29, 37, 68, 80, 626
- Ramachandran Vilayanur S. 526, 528, 532
- Ramsey Paul 331
- Rancière Jacques 515–519, 521, 524
- Raszewski Zbigniew 317
- Reddy Vasudevi 589
- Regner Leopold 31
- Reid Thomas 604
- Reiter Joseph 38
- Rejman Genowefa 384, 385
- Rembrandt, por. Rembrandt van Rijn 571, 576
- Richerson Peter 590
- Rickert Heinrich 95–105
- Ricoeur Paul 10, 14, 37, 121, 124, 161, 209–218, 226, 234, 238, 259, 261, 262, 440
- Rieser-Danner Loretta A. 530
- Rodziewicz-Doktor Lucyna 82
- Rogała Małgorzata 458
- Roggman Lori A. 530
- Rolewski Jarosław 219
- Rosenberg Robin 601
- Rosenhan L. David 461
- Rosińska Zofia 599, 612
- Rottenberg Andy 557, 561
- Ruark Jennifer 526
- Rubens Peter Paul 447, 537, 576
- Rublow Andriej 576–578
- Rudniański Jarosław 21
- Ruiz Salvador Federico 73
- S**ak Jarosław 399, 402
- Samek Robert 23
- Sartre Jean Paul 10, 152, 224–226, 229–231, 238
- Sassetta Stefano 578
- Savage-Rumbaugh Sue 593
- Savulescu Julian 410
- Scheler Max 10, 14, 21, 29, 33, 106–108, 186–192, 195, 196, 259, 295, 297, 604, 416, 418, 421, 422, 425, 584, 585, 614, 617–622, 630
- Schor Naomi 471
- Schumacher Michele M. 502, 506
- Seeböhm Thomas 176
- Seligman Martin E.P. 459–461
- Sell Jolanta 578
- Shebilske Laura J. 534
- Shelley Mary Wollstonecraft 328, 342
- Shusterman Richard 550, 634
- Siemek Marek J. 130, 140, 264
- Sienkiewicz Henryk 570
- Sigwart Christoph 97, 98
- Sikorski Władysław 380
- Silver Lee M. 337, 338, 342
- Simpson Jeffry A. 529
- Singer Peter 333, 342, 362, 395, 400
- Skarga Barbara 216–218, 233, 234, 629
- Smyrak Bernard 68
- Sokrates 45–48, 54, 61, 63, 300
- Solenni Pia Francesca de 504, 505
- Špidlík Tomáš 82

- Stabryła Stanisław 424, 425
 Stanisławski Konstanty 313, 315, 316
 Stańczyk Anna 381, 382, 570
 Starzomska Małgorzata 459
 Steiner Rudolf 313, 317, 319, 322
 Stelmach Aleksandra 451
 Stern Daniel 489
 Stępień Katarzyna 83
 Stinissen Wilfrid 75
 Strawński Igor 561
 Strick Madelijn 535
 Stróżewski Władysław 562
 Styczeń Tadeusz 280, 285, 286, 288,
 292, 293, 300, 304, 395, 397
 Sui Jie 535
 Suzuki David T. 335, 342
 Swami Viren 537
 Swinburne Richard 604
 Symons Don 530
 Szahaj Andrzej 442
 Szapocznikow Alina 561, 562
 Szawarski Zbigniew 396
 Szczęsna Anna 333, 342, 378, 399
 Szewczyk Kazimierz 378
 Szpyt Janusz 571
- Ś**lęczka Kazimierz 470
 Ślipko Tadeusz SJ 400, 401
 Środa Magdalena 492, 495
 Święty Tomasz z Akwinu 293, 420
- T**erenzi Paolo 503
 Termińska Kamila 418
 Thomas Louis-Vincent 256, 378, 387,
 555
 Thomson Judith Jarvis 411–415
 Tischner Józef 15, 28, 29, 32, 35, 36,
 38, 232, 258–274, 419, 420, 633
 Toeplitz-Winiewska Małgorzata 352
 Tokarczuk Olga 560
 Tokarczyk Roman A. 413
 Tomasello Michael 586, 591–593
- Tomasz z Akwinu, św. 44, 69, 81, 293,
 420, 505, 607
 Tong Putnam Rosemarie 470
 Tooby John 526
 Tovee Martin J. 537
 Toynbee Arnold 390
 Trela Jerzy 317
 Trivers Robert 534, 536
 Turner Bryan S. 436, 555
 Turney Jon 327–329, 331, 342
 Tycjan (Tiziano Vecelli) 568
- V**aihinger Hans 38
 Vigarello Georges 443
 Vinci Leonardo da 312, 318, 319, 576
 Virilio Paul 435
 Voltaire (Arouet, François-Marie) 21,
 22
 Voracek Martin 531, 535
 Vorgrimler Herbert 80
- W**drodze, zob. Naliwajko Piotr
 Waal Frans de 589
 Wachowicz Edyta 464
 Wachtangow Jewgienij 313
 Wajs Andrzej 121, 142, 183, 214, 223,
 369
 Waligóra Marcin 233
 Walker Elaine F. 461
 Wandziach Rafał 68
 Weed Elisabeth 471
 Welsch Wolfgang 558, 634
 Wenzler Ludwig 38
 West Christine 90
 Węgrzecki Adam 29, 187, 249, 618,
 619
 Wiggins David 604
 Wilkes Kathleen V. 409
 Wilkoszewska Krystyna 315, 624
 Williams Bernard 604
 Wilson Timothy D. 530
 Wittgenstein Ludwig 34, 95, 624

- Wittig Monique 481, 496
 Włodyka Beata 422
 Wojtyła Karol (zob. także Jan Paweł II)
 15, 23, 24, 33, 34, 222, 279–283, 285–
 311, 313, 321–324, 396, 397, 416, 418,
 421, 425, 505, 623, 630, 631
 Wolf Naomi 457
 Wolniewicz Bogusław 34, 86, 87, 404–
 411, 414, 415, 623
 Workowski Adam 36
 Wojdyła-Woźniak Ewa 348
 Woźniak Monika 378
 Wójcik Julita 567
 Wrona Wojciech 398
 Wróblewski Andrzej 556, 557, 559,
 565
- Wróblewski Zbigniew 348
 Wygocki Lew Siemionowicz 593, 594
- Y**oungson Robert M. 372
- Z**alewski Sylwester 354
 Załuski Tomasz 197, 201, 634
 Zeki Semir 526
 Zieliński Konrad 226
 Ziółkowska Beata 463
- Ż**ebrowska Alicja 560
 Żegalski Leszek M. 571
 Żmijewski Artur 522, 559, 564, 565

Przygotowała *Elżbieta Struzik*